

Said Halim Paşa: Bir İslah Düşünürünün Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri

Vahdettin Işık

İstanbul, Ketebe Yayınları, 2021, 156 sayfa, ISBN:978-625-7854-91-7.

Yasemin Şeyma ÇİFTÇİ*

Said Halim Paşa'nın XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde entelektüel birikimini anlamak, Osmanlı Devleti'nin çöküş yıllarında İslami düşünce yapısı, ülkenin refahı ve toplumsal kalkınmasının Batı'nın tecrübeleri ile değil bizzat kendi tarihi tecrübeleri ile gerçekleşeceğini kavramakla anlaşılır. Bir toplum kendi kültürünü, inancını ve tarihsel birikimini kabul edip bu alanda çalışmalar yaparak kendi değerlerini içselleştirdiği takdirde ilerleme gösterecektir. Paşa'ya göre ıslah ancak tadilen muhafaza ile mümkündür...

Kavalalılar Hanedanı'nın kurucusu ve Mısır Hidivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu olan Said Halim Paşa erken yaşlarda devrin önemli âlimlerinden Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce eğitimler almış, bununla beraber on beş yaşında İsviçre'de siyaset bilimi tahsil etmiştir. Paşa'nın Batı medeniyetine hâkim bir devlet adamı olmasının yanında İslami tahsilini de yapması onu "zü'l-cenâheyn" (İki kanatlı bilge) bir şahsiyet yapmıştır.

Said Halim Paşa, Batı medeniyetine hâkim olmasına rağmen kendi kültürüne ve inancına bağlı bir kişidir. Batı'nın birikimini kendi toplumumuzda da içselleştirip bu şekilde ülkenin ilerleyeceğini düşünen aydın kesimlerin yanında Paşa herhangi bir milletin tesiri ile değil hakiki bir İslami yaşantı ile toplumun sorunlarını kendi geleneğinden beslenerek çözebileceğini kitap içerisinde neredeyse her fasılda detaylı ve yalın bir şekilde anlatmıştır. Böyle bir entelektüelin tarihin tozlu raflarında kaybolması

*Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, yaseminseyma.ciftci@stu.fsm.edu.tr

ve hakkında yapılan araştırmaların az olması tarih ve tarihçilik açısında bir kayıptır. Elimizde bulunan bu eser, Said Halim Paşa gibi bulunmaz bir entelektüel ve devlet adamının hayatı, fikirleri ve eserleri bağlamında ele alınması, onun çağını aşmış fikir ve düşüncelerinin gelecek yıllara ışık saçmasını sağlaması bakımından çok değerlidir ve önem arz eder.

Said Halim Paşa'nın entelektüel kimliğinin yanında Osmanlı Devleti'nde önemli mevkilere sahip olması, bizzat II. Abdülhamit tarafından kendisine sivil paşalık (mir-i mirani) verilmesi ve Şurâ-yı Devlet üyeliğine atanması onun devlet adamı vasfını da ortaya koyar. Jön Türklere yönelik sergilemiş olduğu maddi ve fikri yardımları onu müfettişliğe kadar yükseltmiştir. Bir dönem belediye başkanlığı görevi de yapmıştır. Mondros Mütarekesi sonrası “Ermeni Kırımı sorumlusu iddiasıyla ”Malta’ya sürgün edilmiş ancak delil yetersizliğinden 1921 yılında serbest bırakılmıştır. İstanbul’a dönmesi sakıncalı görüldüğü için Roma’ya yerleşmek zorunda kalmıştır.

Millî Mücadele’ye destek verdiği ve İtalyan bankalarından 2 milyon sterlin borç alarak silah temini için Anadolu’ya göndereceği haberi sonucu 6 Aralık 1921’de konağının önünde Ermeni Arşavi Şıracıyan tarafından şehit edilmiştir.

Önsöz, on üç ana başlık, kaynakça, kronoloji, belgeler ve dizinden oluşan “Said Halim Paşa: Bir İslah Düşünürünün Hayatı, Düşüncesi ve Eserleri” kitabını bizlere sunan ve bununla beraber Said Halim Paşa hakkında “Geleneğin Muhafızı, Değişimin Faili” ve “Külliyatı” adlı iki eseri daha bulunan İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümü mezunu ve “II. Meşrutiyet’te ve Günümüzde Kültürel Yabancılaşma” teziyle yüksek lisansını yapan, ardından Çağdaş Türk Düşüncesi, Çağdaş İslam Düşüncesinin Meseleleri konularında çalışan Vahdettin Işık “II. Meşrutiyet Dönemi Türk Düşüncesinde Doğu-Batı Tartışmaları: İctihad ve Sırat-ı Müstakim Dergileri Örneği” başlıklı teziyle doktorasını verdikten sonra řu an hâlihazırda İbn Haldun Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü’nde öğretim üyesi ve Enstitü Müdürü olarak çalışmaktadır.

Kitabın *Giriş* bölümü mahiyetini taşıyan “Sad Halim Paşa’yı Yeniden Düşünmek” faslı daha önce Cins Dergisi’nin 2019 Temmuz’unda yayımlanan 46. sayısında yazarla yapılan röportajın düzenlenmiş halidir. Paşa’nın almış olduğu eğitim, bir devlet adamı olarak kendisine verilen rütbelere, bizzat kendisinin kurup yönetmiş olduğu cemiyetlerden bahsedilmiş olup aynı zamanda içinde bulunmuş olduğu dönemi Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş aşamasındaki en zorlu zamanında üstlenmiş olduğu sorumluluklarından bunlardan biri olan I. Dünya Savaşı’na girme kararının kendisine ait Yeniköy’deki yalısında imzalaması gibi olayların anlatımı ilk fasılda işlenmiştir. Paşa’nın kendisi siyaset yapıcı ve mütefekkir bir şahsiyettir. Bu bölüm için řu hususları da göz önüne getirmek gerekir ki konu bütünlüğü açısından bazı bilgilerin iç içe geçtiği söylenebilir. “Hayatı”, “Şahsiyeti” ve “Düşüncesi” bölümlerinde bir önceki bölüme istinaden Paşa’nın hayatı daha detaylı bir şekilde anlatılmış. Lakin “Hayatı” bölümünde sık sık tekrara düşülmüştür. Tablolar yapacak kadar resim yaptığı, iyi ud çaldığı ve tenis oynadığı bilgisi verilmekle beraber dönem entelektüellerinin Paşa’nın şahsiyeti hakkındaki

görüşlerinden bahsedilmiştir. Paşa'ya göre Avrupa ve Osmanlı arasında çok köklü farklılıklar mevcuttur. Kendisi çöküşten kurtulmanın en önemli rolü olarak İslamcı düşünce yapısını savunmuştur. “Asr-ı İnhitat”, “Fikir Buhranımız ve Aydın Yabancılaşması” ve “Batı Medeniyeti ile İlişkiler” bölümünde Müslümanların İslam'a bağlı olmalarına rağmen bütün olarak çöküş yaşamaları, bilgisizlikten doğan bu çöküş bütün İslam âlemini etkilemiştir. Aydın ile halk arasında oluşan büyük kopukluk kendi içimizde tartışmalara yol açmış milli birliğimiz bozulmuştur. Bu kopukluk yüzünden aydın kesimin halktan uzaklaşıp yabancılaşması ve Batı hayranlığının büyüüp kendi örflerine yabancılaşması gerçekleşmiştir. Halk ise aydın kesimin yaptığı her türlü faaliyeti eleştirmiştir. Paşaya göre bu çatışma bir an önce sonlandırılıp bir çatı altında ilerleme kaydedilmelidir. Paşa'nın kitabın başından itibaren savunduğu fikir toplum kendi sorunlarının çözümü dışarıda değil kendinde aramalı aksi takdirde bunu bir hata-yı fahiş olarak değerlendirir.

“Çözüm: İslamlaşmak” bölümünde bir sorunun çözümü o olayın temeline inmekle gerçekleşeceği düşüncesi savunulmaktadır. Bu bölümde anlatılmak istenen kendi örf ve adetlerimizi tanıyıp kimliğimizi bilerek İslamlaşma fikri ile ilerleme gösterme, çözümü içerde arama yolunda atılan adımlardan bahsedilir. “İslam Toplumunun Siyasi Yapısı” bölümünde ise Paşa siyasetin amacını İslam ahlâkının ve toplum düzeninin en iyi şekilde tatbik edilmesi olarak gördüğünü belirtir. Paşa'ya göre Batı Doğu'yu hakkıyla tanıyamamış fakat Doğuda kendini tanıtmak için çaba göstermemiştir.

Sonuç bölümünde kitap içerisinde bahsedilen Paşa'nın düşünceleri, hayatı ve yaşantısı özet şeklinde anlatılmıştır. “İleri Okumalar” başlığında ise Said Halim Paşa hakkında neşredilmiş eserler, kendisinin yazmış olduğu eserler ve derlemeler detaylı bir şekilde verilmiştir. Paşa hakkında daha detaylı okuma yapmak ve ilgili okurlara kaynak sunmak açısından özellikle bu bölüm çok iyi düşünülmüştür.

Kronoloji bölümü olay örgüsünü daha iyi anlamamızı akışı daha kolay görebilmemizi sağlaması açısından son derece iyi düşünülmüştür. Belgeler faslı ile kitabımız son bulmuştur. Orijinal Osmanlı Türkçesi basımların okuyuculara sunulması kaynak açısından oldukça verimli olmuştur.

Said Halim Paşa her kesim tarafından okunması ve bilinmesi gereken önemli bir şahsiyettir. Tesadüfen elime geçmiş olan bu değerli kitap şahsım açısından son derece verimli ve bilgilendirici olmuştur. Temennim, Said Halim Paşa'nın birbirinden kıymetli düşüncelerini okuyup Batı'nın medeniyetinin gelişmişliğinin yanında kendi medeniyetimizi iyi kavramak sosyal, ekonomik ve inanç bakımından kendi geleneğimizden beslenerek yarınlarımızı inşa etmeye çalışmaktır.

Tarihi Düşünmek: Geçmişin Değişen Eşkâli

Sarah Maza, Çev. Çağdaş Sümer

Ankara, Fol Yayınları, 2022, 339 sayfa, ISBN 978-925-8411-97-3.

Zehra GÜNEŞ*

Sarah Maza, 1978’de Princeton Üniversitesi’nde doktora derecesini almış, Fransa’nın orta ve yakın dönemi üzerine uzmanlaşmış bir tarihçidir. Yazarın, Fransa tarihinin yanı sıra tarihin kimliği ve algılanışı konusunda da çalışmaları bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalarından bir tanesi de bu yazıda tanıtılacak olan *Tarihi Düşünmek: Geçmişin Değişen Eşkâli* adlı eseridir. Eserin orijinal ismi *Thinking About History* olup 2017 yılında basılmış, Çağdaş Sümer tarafından Türkçeye çevrilerek 2022 yılında Fol Yayınları tarafından yayına hazırlanmıştır.

Kitap altı bölümden oluşmakta olup, bahsi geçen altı bölüm sırasıyla “Kimin Tarihi?” (s. 23-70), “Nerenin Tarihi?” (s. 71-121), “Neyin Tarihi?” (s. 122-168), “Tarih Nasıl Üretilir?” (s. 169-220), “Nedenler mi Anlamlar mı?” (s. 221-276) ve “Olgular mı Kurgular mı?” (s. 277-325) başlıklarını taşımaktadır. Eserin ilk üç bölümü kendi içerisinde bağlantılıdır ve bölümlerin başlıklarını oluşturan soruların, tarihi algılayışımızı nasıl etkilediğinin üzerinde durulmaktadır.

Giriş bölümünde yazar, tarihi tanımlamanın ne kadar zor olduğundan bahsetmektedir. Daha sonra tarih yazımında bütün araştırmacıların kullanabileceği tek bir yöntem ve kaynak olmadığına ancak bu alanın diğer bilim dallarına göre daha az jargon ve farklı teknikler içermesinden dolayı çok daha geniş kitlelere hitap edebildiğine vurgu yapılmıştır. Maza’ya göre tarih araştırması yapmayı öğretmek imkânsızdır. Araştırmanın dayanacağı verileri bulmaya başlamak bazı durumlarda yaratıcılık gerektirir. Merak, yaratıcılık, sabır ve azim tarihinin araştırma yolundaki en büyük dayanaklarıdır. Maza, tarihinin

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir, g.zehra.366@gmail.com